

Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України

Шкільний компонент Індексу USE

Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України (USE) являє собою складний аналітичний інструмент, покликаний покращити розуміння соціальної динаміки в п'яти східних областях: Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській і Харківській. Індекс соціальної згуртованості і примирення ООН для східної України (USE) допомагає визначити стратегічні точки входу для рішень і програм, які сприяють зміцненню соціальної згуртованості.

Індекс USE базується на методології Індексу соціальної згуртованості і примирення (SCORE), розробленій на Кіпрі Центром сталого миру й демократичного розвитку (SeeD) та ПРООН. З того часу Індекс SCORE був запроваджений в кількох країнах Європи і світу для сприяння міжнародним і національним зацікавленим сторонам у розробленні рішень, заснованих на фактичних даних, які можуть зміцнити зусилля в області соціальної єдності і примирення.

Індекс соціальної згуртованості і примирення спільно імплементується трьома агентствами ООН в Україні – Програмою розвитку ООН, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) і Міжнародною організацією з міграції (МОМ). Перша хвиля USE була проведена в 2017 році агентствами ООН за підтримки Європейського Союзу.

Імплементация Індексу USE почалася з серії консультацій з владою і представниками громадянського суспільства в Києві та в кожній з п'яти областей для розроблення концептуальної моделі того, що являє собою соціальна єдність на сході України (рис. 1). Перша хвиля USE, яка була завершена в жовтні 2017 року, відображає погляди приблизно 10000 осіб, що проживають в п'яти областях на сході України. Вона охопила дослідження 5300 респондентів; опитування 3331 учня шкіл у Донецькій і Луганській областях; 72 глибинних інтерв'ю з експертами; а також індивідуальне опитування 1500 осіб, які проживають на непідконтрольних уряду територіях, та перетинають лінію розмежування на п'яти контрольно-пропускних пунктах у Донецькій і Луганській областях. З результатами першої хвилі USE можна ознайомитися на сайті use.scoreforpeace.org

Вступ

Шкільний компонент USE було розроблено на основі загального опитування населення та адаптовано до молодшої вікової групи. Опитування було проведено у навчальних закладах на підконтрольній уряду території Донецької та Луганської областей. Його результати відображають погляди та уявлення дітей віком від 13 до 17 років (далі – підлітки). Підлітки є ключовою демографічною групою у соціальному розвитку, оскільки вони можуть формувати цінності, погляди та соціальні норми своїх громад. У цій довідці представлено ключові висновки за двома бажаними результатами шкільного компонента USE: пом'якшення негативних демографічних тенденцій та готовність до громадської активності. Додаткові дані доступні за посиланням: use.scoreforpeace.org

Основні висновки

Основні висновки шкільного компонента USE такі:

- підлітки мають високу схильність до міграції – набагато вищу, ніж доросле населення;
- серед підлітків, дівчата більш схильні розмірковувати про міграцію, ніж хлопці. Вплив негативних психосоціальних факторів є однією з основних причин, що посилюють бажання залишити регіон;
- школа відіграє позитивну роль у зниженні негативних трендів міграції та заохоченні підлітків до громадської активності;
- підлітки загалом позитивно ставляться до участі у громадських і політичних ініціативах, особливо через конкретні молодіжні механізми;
- важливим чинником, що зменшує готовність до громадської активності, є беземоційність та відсутність співчуття, пов'язана з гострими стресовими факторами та/або тривалим впливом стресових життєвих обставин.

Зниження негативних трендів міграції

Зниження негативних трендів міграції оцінюється шляхом вимірювання показника схильності до міграції (і всередині України, і за кордон)¹. Міграція відображає мобільність населення та свободу пересування, і, відтак, сама по собі є нейтральним або навіть позитивним явищем. Водночас, аналіз схильності до міграції серед підлітків та факторів, які її визначають, особливо в контексті поточного конфлікту та його наслідків, є дуже важливим для розуміння трендів міграції серед молоді та потенційних ризиків «відтоку мізків».

Загальний рівень схильності до міграції серед підлітків становить 6,8 за шкалою від 0 до 10, де 0 означає, що ніхто не думає про міграцію, а 10 – що кожна людина хоче виїхати зі свого регіону (див. Рис. 2). Аналогічно з рівнем схильності до міграції серед дорослих, серед підлітків у Донецькій області спостерігаються значні відмінності. І серед дорослих, і серед підлітків найвищий рівень схильності до міграції спостерігається у кластерах районів обох областей з вищою часткою сільського населення. Найнижчий рівень спостерігається у південному кластері районів Донецької області. Певною мірою це можна пояснити тим, що у цьому регіоні знаходиться Маріуполь – велике

¹ Схильність до міграції визначається як бажання особи залишити свій регіон у пошуках кращих можливостей.

Глибинний аналіз дозволяє визначити фактори, що впливають на схильність до міграції (див. Рис. 4). Серед найбільш значущих факторів такі: вплив негативного психосоціального досвіду², індивідуалістичні цінності³, якість життя⁴ та підприємницькі прагнення⁵. Іншими словами, підлітки, які мають особистий або опосередкований досвід негативних життєвих подій, сильні індивідуалістичні цінності та/або підприємницькі амбіції, з більшою ймовірністю хочуть виїхати зі свого регіону. І навпаки, здатність до цілеспрямованої діяльності⁶, колективні цінності⁷ та задоволеність якістю життя сприяють тому, що молоді люди хочуть залишитися в своєму регіоні. Іншими словами, підлітки, які задоволені своїм життям і краще інтегровані в громаду, з меншою ймовірністю бажатимуть залишити свій регіон (у порівнянні з тими, хто є більш незалежними та схильними до змін у житті). Окрім цього, аналіз свідчить, що дівчата з більшою ймовірністю мають негативний психосоціальний досвід, для них більш характерні індивідуалістичні цінності та нижча задоволеність якістю життя (у порівнянні з хлопцями). Ці фактори пояснюють, чому схильність до міграції більш поширена серед дівчат, ніж серед хлопців.

Результати аналізу схильності до міграції серед підлітків самі по собі не є дивними і очевидно не є унікальними для сходу України. Ступінь впливу конфлікту на сході України значним чином задокументована. При цьому доволі ймовірно, що конфлікт впливає на високий рівень схильності до міграції. До того ж, безпосередній вплив негативних психосоціальних факторів від конфлікту на мешканців регіону є додатковим чинником, який сприяє зростанню міграційних тенденцій.

Аналіз даних дослідження також свідчить про важливість системи освіти, оскільки вона безпосередньо впливає (через почуття згуртованості у школі⁸) на шість з семи факторів, що визначають схильність особи до міграції. Почуття згуртованості у школі має значний вплив, передусім, на задоволеність життям, якість життя, індивідуалістичні та колективні цінності.

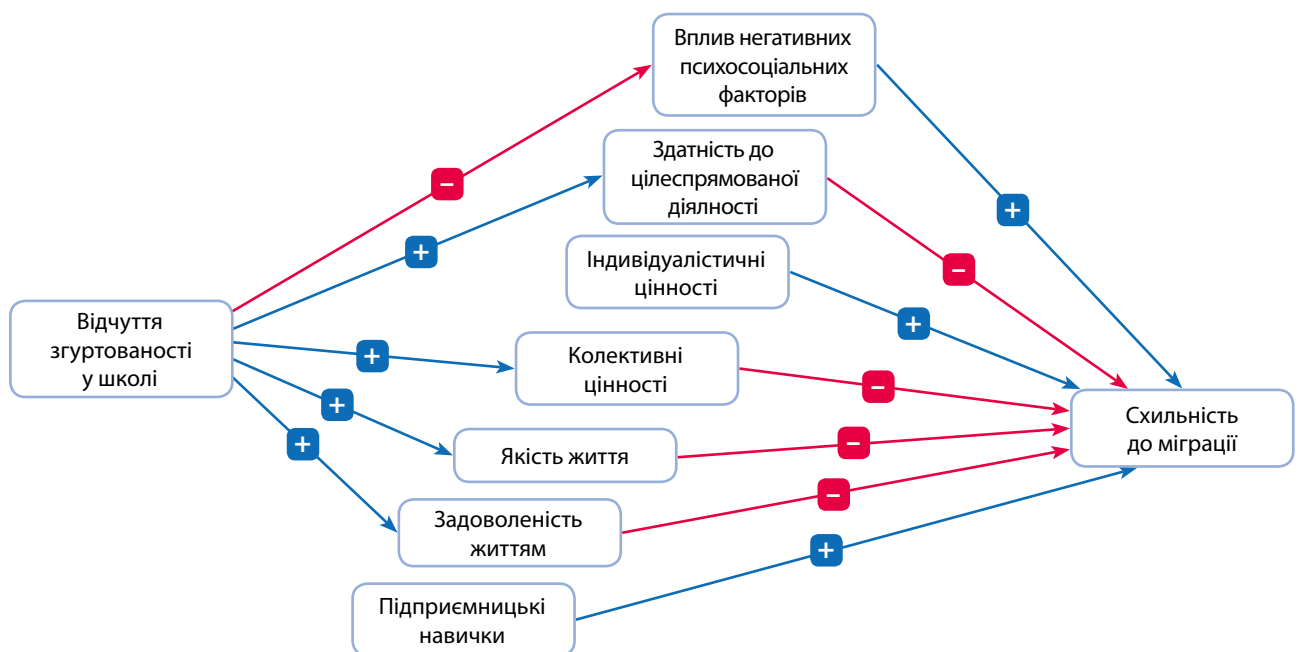

Рисунок 4: Фактори, що найбільше впливають на схильність до міграції.

Червоні стрілки означають негативний зв'язок, сині – позитивний.

Товщина стрілки означає силу зв'язку

² Безпосередній або опосередкований досвід негативних життєвих подій, як-от знущань, покарань, байдужості тощо.

³ Амбіційність і авантюризм, схильність до того, щоб робити все у власний спосіб.

⁴ Оцінка респондентом різних аспектів свого життя: настрою, стосунків з іншими та цілей, а також ступінь задоволеності респондента своїм життям

⁵ Підприємницькі амбіції та кар'єрні плани, які респондент хоче реалізувати.

⁶ Здатність стримувати емоції, враховувати наслідки дій, планувати завдання, фокусуватися під час роботи та виконувати одночасно кілька задач.

⁷ Слідування соціальним нормам і засадам, консервативність і турбота про добробут інших членів громади.

⁸ Ступінь відчуття зв'язку з однолітками та вчителями в шкільному контексті.

Готовність до громадянської активності

Готовність до громадянської активності означає бажання підлітків брати участь у громадському та політичному житті ненасильницькими методами. Середня оцінка для двох областей становить 5,4 за шкалою від 0 до 10, де 0 означає, що ніхто з підлітків не готовий брати участь у громадському житті, а 10 – що всі підлітки готові брати активну участь у громадському та політичному житті (див. Рис. 5).

Хоча в межах областей на рівні кластерів районів спостерігаються певні відмінності, суттєво від середнього рівня відрізняється лише північна частина Луганської області (5,9). Демографічний розподіл за рівнем доходу та статтю демонструє значні відмінності: підлітки, що живуть в сім'ях з нижчим рівнем доходу, є менш готовими до участі в політичному та громадському житті. Дівчата з більшою ймовірністю демонструють зацікавленість у громадянській активності, ніж хлопці.

Оцінка в 5,4 бали є суттєво вищою, ніж 0,3 (рівень ненасильницької громадянської активності серед загального населення, див. звіт за темою «Толерантність та соціальна відповідальність громадян»). Це свідчить, що підлітків з більшою ймовірністю приваблює ідея участі у громадському житті, ніж доросле населення. Таку тенденцію можна пояснити різними чинниками, наприклад, більшою політизованістю через конфлікт або тим, що бажання брати участь у громадському житті поступово знижується із віком. Аналіз даних також демонструє, що підлітки загалом мають позитивне ставлення, наприклад, до участі у роботі молодіжних рад, якщо їм буде надано таку можливість.

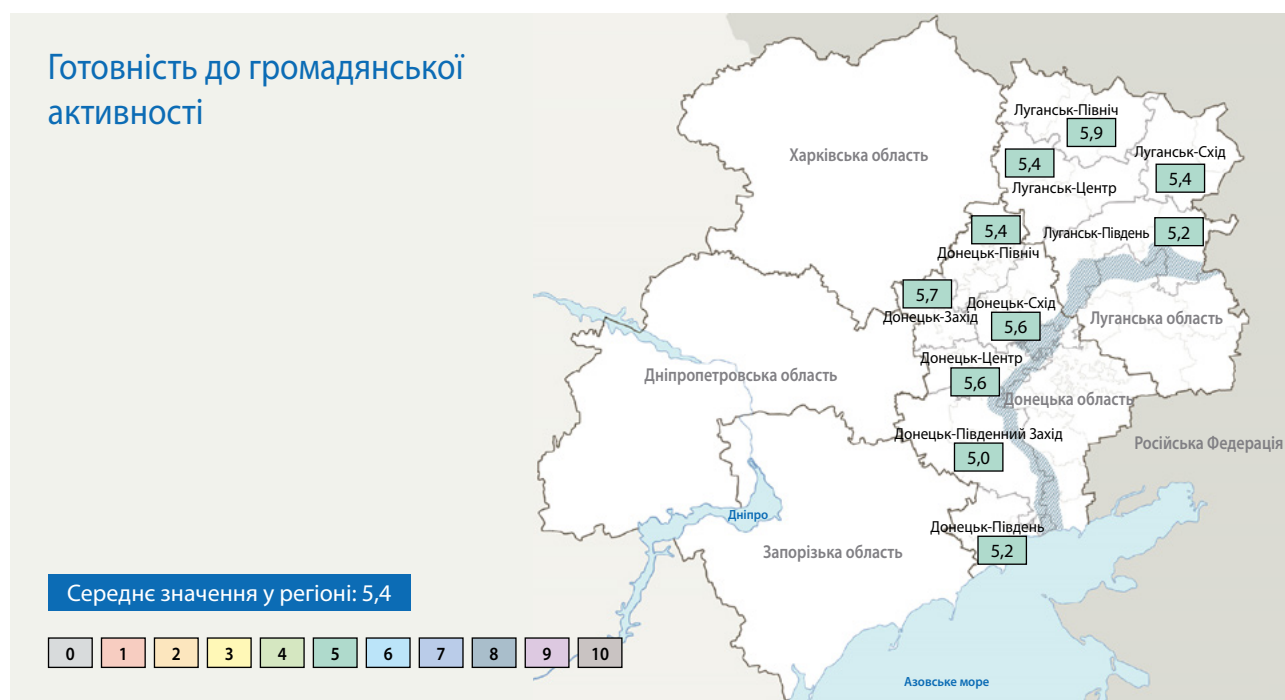

Рисунок 5: Рівень готовності до громадянської активності

За результатами глибокого аналізу можна визначити фактори, що впливають на готовність підлітків до громадянської активності (див. Рис. 6). Основними факторами, що позитивно впливають на неї, є почуття згуртованості у школі, емпатія⁹, соціальні навички¹⁰, колективні цінності та відкритість до ВПО¹¹. І навпаки, підлітки, які сприймають знуцання як норму та готові використовувати насильство для досягнення соціальних змін, з меншою ймовірністю зацікавлені в громадянській активності.

⁹ Якою мірою респондент проявляє співчуття до інших людей та поділяє почуття інших людей.

¹⁰ Наявність навичок у респондента для спілкування та взаємодії з іншими людьми.

¹¹ Відкритість до діалогу та почуття до ВПО, що живуть у громаді респондента.

Аналіз результатів дослідження також демонструє значну роль, яку відіграє школа в опосередкованому сприянні та просуванні громадянської активності. Почуття згуртованості у школі є позитивним фактором саме по собі, а система освіти здійснює значний вплив на розвиток емпатії та соціальних навичок, які також є передумовами для громадянської активності. Це підтверджує, що робота через і з системою освіти може з високою ймовірністю бути ефективним способом підвищення готовності до громадянської активності.

Окрім цього, аналіз даних свідчить, що байдужість до інших людей (беземоційність) підвищує готовність до політичного насильства¹², яка має найсильніший негативний вплив на готовність до громадянської активності. Байдужість також негативним чином впливає на інші фактори, які підвищують готовність до громадянської активності через систему освіти.

Байдужість до інших людей (беземоційність), може бути наслідком впливу значних стресових факторів та/або тривалого впливу стресових життєвих факторів. Враховуючи, який суттєвий вплив на підлітків має конфлікт та його наслідки, ймовірно, що умови їхнього життя сприяють розвитку байдужості. Це викликає занепокоєння з огляду на середньо- та довгостроковий вплив цього чиннику на соціальну динаміку.

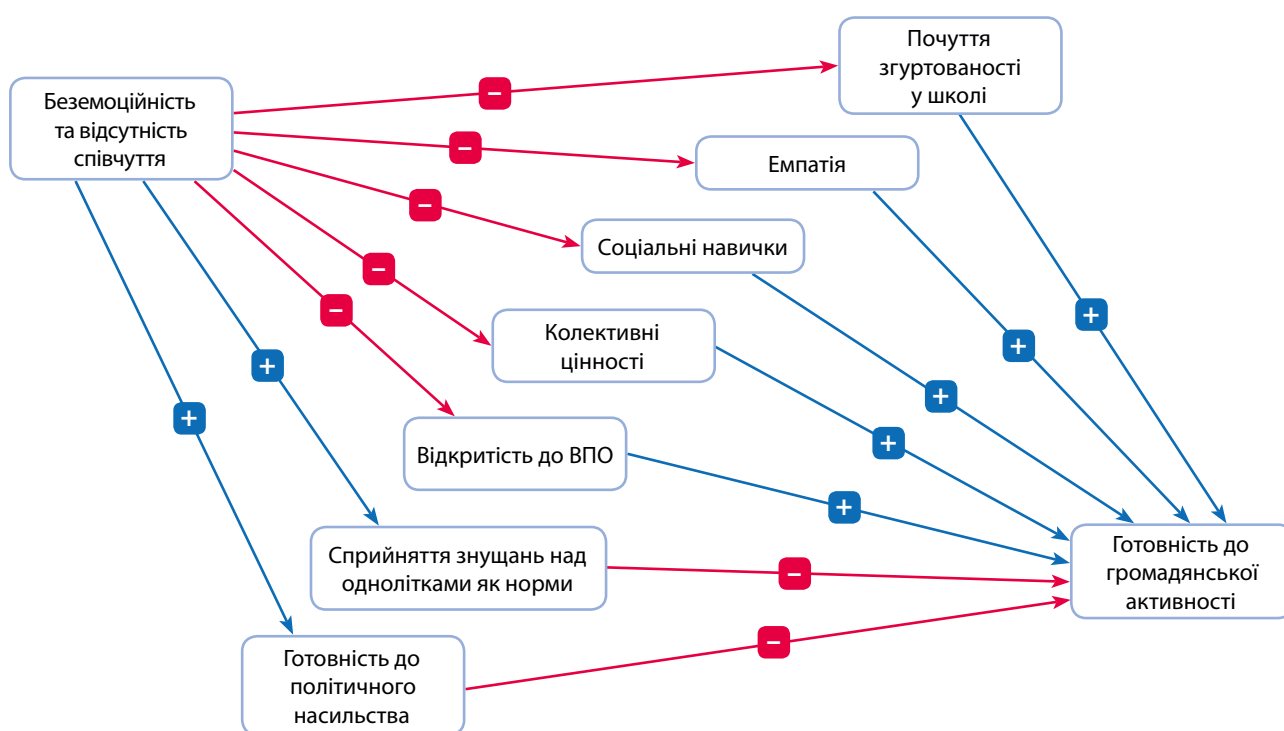

Рисунок 6: Фактори, що найбільше впливають на готовність до громадянської активності. Червоні стрілки означають негативний зв'язок, сині – позитивний. Товщина стрілки означає силу зв'язку

¹² Схильність до застосування насильницьких методів для досягнення політичних змін.